

vloudil, a padá do společenského propadliště, jemuž se říká kriminál, jako mravní vítěz, osvětliv se velmi zajímavým dialektickým světlem, přesvědčiv v několika minutách, které mu zbývají do zatčení, svou ženu i o své genialitě, která chtěla a dovedla korigovat nedopatření břídilského osudu a přírody, i o své lásce k ní a diváka o tom, že opravdu hyneme svými ctnostmi. To všecko je myšleno netriviálně, jiskrně, a vrženo na scénu smělou rukou a smělým duchem, který místy příliš ještě koketuje s vlastní virtuositou, s jakou dovede přemáhat překážky, jež si nakupil sám do cesty.

Tu je druhá hra, jejíž tour de force čpí již žonglérstvím nebezpečně theatrálním. Látka hry O život zalíbila se p. Saltenu tak, že zpracoval jednu její variantu i v novele — variantu příkřejší. Tam p. Hugo provede opravdu vraždu na svém někdejším učiteli a nynějším svakovi, který jej vydráždí svým chlubitvým plebejstvím a svou lékařskou nešetrností a nejemností — zde stačí jen hrozba vraždou, aby se demaskoval tento heros vědy, práce a svépomoci a laciný papírový moralista; aby se objevil před ústím namířeného revolveru tím, kým vpravdě jest: zbabělcem a zarytým záškodníkem, mužem surové msty a malé nenávisti. Ale: jakou cenu má přiznání taktovynucené? Vyražené z člověka šílenstvím strachu ze smrti? A jaká jest umělecká hodnota takové tortury? Pochybuju, že větší než efektní theatrálnosti.

Třetí číslo — veselohra — má sujetem groteskní nesnáze, které ustrojil sobě i jiným člověk, když byl na smrtelném loži, v situaci zcela výjimečné, provedl neméně výjimečnou ušlechtilost a dal se oddati se svedenou milenkou, na niž nevzpomněl snad deset let, a zapomněl pak mimo nadání všech zúčastněných zemřít, nýbrž vrátí se do všedního života a světa. V této pitvornosti chvěje se i kus melancholie, které ne vždy dovedla vyvážit naše herecká interpretace, nejméně interpretace p. Seifertova. —

Pan Salten, jak vidět, učil se u Shawa a jiných západních ironiků divadelních; sama základní koncepce jeho hry, ironické

demaskování různých životních hodnot, lidských i společenských, jest shawovská. Paradox, na němž staví své hry, i útočná překotná verva jeho jsou také znaky typu shawovského. Není pochyby, jsou to práce bystrého dialektika, psychologa-kritika, které jsou myšleny jiskrně a podány vervně; škoda jen, že tato útočnost nejde leckdy do hloubky, nýbrž sesmeká se v povrchovější theatrálnost. Škoda, tyto práce svítí sice — ale nehřeji. Zůstává stále málo příjemný dojem více méně podařeného umělého kousku. Již to, že ke své dramatičnosti potřebuje p. Salten situaci venkonce výjimečných, vyhnaných na skřipec, ukazuje, že mu jde spíše o brilantnost než o vnitřní zákonnou krásu a typickou ryzost. Stará idealistická estetika dramatická žádala — a právem, dodávám za sebe — jakési typické všeobecnosti dramatických situací — situací, v nichž se zítra nebo později můžeš sám octnout. Všichni velcí dramatikové — od starých básníků řeckých do Ibsena — podávali také tyto veliké generalisace životní: šlo jim právě o vystižení typičnosti a zákonnosti života, o velikou poesii širých rozhledů, ne o vtípné úmyslnosti a jiskrné a bravurní schválnosti. Neusnadňovali si tak dramatický účín a dojem, jako si jej usnadňují někteří moderní.

Přes všecko, co se dá namítat proti aktovkám p. Saltenovým, nebyl to večer umělecky ztracený. Ani interpretace herecká, až na některé výjimky, neznamenalala — měřena ovšem relativní (ach, příliš relativní!) měrou dnešního Národního divadla — minus; ale ovšem ke zvláštním eložím nezavdává také slušného důvodu.

Městské divadlo vinohradské: F. A. Šuberta Drama čtyř chudých stěn; L. Stroupežnického Václav Hrobčický z Hrobčic

Poslední dobou věnovali se na Vinohradech dramatické retrospektivě. O prázdninách nastudovali a nově scénovali Bozděchovu Zkoušku státníkovu, nyní přistoupily k ní dvě starší

práce: drama Šubertovo a Stroupežnického. Tyto tři hry — vedle Vrchlického *Lady Godivy*, zcela slabounké veselohry *LeGEROVY V zakletém zámku*¹ a *Štechovy* banální předměstské frašky² — veze v těchto dnech Vinohradské divadlo ukázat Vídňi — pokud jde o uměleckou hodnotu, kořist jistě problematická, pokud jde o dráhy našeho dramatického vývoje, ukázka jistě velmi jednostranná a vybíraná pod zorným úhlem velmi loudavého konservatismu. . .

Správa neposlala mně včas poukázek na sedadlo, a tak ušlo mně představení obou her. Nahradil jsem si je, jak jsem mohl: vyhledal jsem si v knihovně knižní vydání obou dramát a přečetl jsem si je znova; znal jsem je ovšem i ze starší četby, i viděl před lety jejich provedení na Národním divadle; analysoval jsem je tehdy i v kritickém referátě.³ Byla to tedy rekapitulace a oživení starých dojmů — ale rekapitulace teskná a oživení bolestné. Čas, kritik nejstrašnější, vykonal zatím na obou pracích své dílo ukrutné spravedlnosti. Nevím, kdo to řekl, ale byl to moudrý muž: s divadelními kusy jest to jako s loďmi špatně nebo ledabyly stavěnými. Na první pohled v přístavě nepoznáš snad mnoho; ale dej jim vykonat několik velikých plaveb a všechna povrchnost, pečlivě skrytá, všechny nedostatky, všecka malost a vadnost v koncepci, polovičatost, která nedovedla nebo nechtěla domyslit — to všecko vyjeví se s jistotou, žel, příliš nespornou a nepochybnou.

I na obou pracích rozstoupily se zatím všechny trhliny a zívají dnes velmi rozhodně na pozorovatele svou bídu. Ovšem, budiž hned řečeno, Stroupežnický drží se lépe než Šubert; měl více tvárné síly básnické, byl svědomitější a hlubší i zajímavější umělec, má ve všem, alespoň místy, jakousi jadrnou opravdovost, třebaš chudoduchou, třebaš střízlivou a šedivou, třebaš básnický neposvěcenou. Nešťastnou jeho sudbou uměleckou byla jakási bázlivá těžkopádnost, nedůvěra ke vzletu, duch, který se rád

1 - [Viz zde str. 167]

2 - [Viz zde str. 145 a n.]

3 - [Viz Kritické projevy 2, str. 75 a n. a 92 a n.]

držel nízko při zemi. Ostatně: Hrobčický není nejlepší hrou Stroupežnického; Žák výtečník a Na Valdštýnské šachtě jsou výraznějšího a hlubšího umění, umění, které alespoň po některých stránkách pokouší se o typy psychické a osudovou zákonitost a také jich alespoň místy dostupuje. Hrobčického zabíjí umělecky nepřijemná ušlechtilost tendence v kalendářovém smysle slova. Ona jest příčinou schematické kresby charakterové, ona nutí básníka, aby koncipoval prázdné nebo poloprázdné figury jen právě pro tuto misi stvořené, ona brání mu, aby neseštopil k hlubším složkám lidské duše a obmezil se jen na ty, které vyhovují jeho pohodlnému apriorismu. Vedle toho jest to snaha lokální charakteristiky, která poutá autora a plní jej klamem, že dovede nahraditi vlastní básnickou invenci a koncepci. Nešťastný blud! A jak rádi a znova a neustále bloudí tímto bludem čeští autoři! Ostatně dá se tato přílišná ochota pochopit a vysvětlit: je tak pohodlný a odvádí od vlastního tvůrčího díla uměleckého. Takové bludy nalézají vždycky nejvíce a nejnějněji sluchu.

*Intimní divadlo recte Švandovo divadlo na Smíchově:
Abigail H. Horákové Jarní vody*

Jarní vody jsou opravdu veselá hra v prostoduchém, bodrém a obmezeněckém smysle slova. Jak by také jinak! Vždyť jest tam na př. jakýsi rozviklaný a vypelichaný učitel-vdovec, který hledá — chachacha! — insertem nevěstu, a než se rozhodne pro svou někdejší žačku, vyzkouší ji z násobilky. (Lenynka bývala slabá v počtech!) Jest tam dále pan mistr, který rád čte napínavé romány a jemuž za to zle činí paní mistrová; týž pan mistr není — chacha! — oblečen, když troubí k nějakému průvodu nebo procesí, a zle se vzteká, když nemůže — chachacha! — dopnout límeč a když jeho sváteční kabát není v pořádku; item týž pan mistr hrozí v každém aktě několikrát pohlavky prostoreckému a všetečnému učedníkovi. Jest tam dále husa a zajíc, které mají